

34. Orshan Ya. Zakarpattya. – Paryzh, 1938.
35. Popyk S.D. Ukrainci v Avstralii 1914–1918. Avstriyska polityka v ukrainskomu pytanni periodu Velykoj viyny. – Kyiv–Chernivtsi: Zoloti lytavry, 1999.
36. Solukha P. Dohovor z Moskvoju proty Hetmana Skoropadskoho. – Khutir dida Petra (SSHA), 1973.
37. Tymoshevskiy V. Istoriya ukrainskoj vlady. – Viden–Kyiv, 1920.
38. Ukrainska suspilno–politychna dumka v 20 st.: Dokumenty i materialy. – Suchasnist, 1983. – T. I.
39. Khymynets Yu. Moi sposterezheniya iz Zakarpattya. – Nyu–York, 1984.
40. Slyakh do katastrofy: Podii v Rivnim: Povstannya otamana Oskilka. – Viden–Kyiv, 1920.
41. Tsehelskyi L. Vid lehend do pravdy: Spomyny pro podii v Ukraini, zvyazani z Pershym Lystopadom 1918 r. – Nyu–York–Philadelphia: Vyd–vo “Bulava”, 1960.
42. Ereignisse in der Ukraine 1914–1922, deren Bedeutung und historische Hintergruende. – Philadelphia: Ferdinand Berger, Printing hous Horn, 1966–1968. – Bd. 2.
43. Haj–Nizsnik P. A két országrész egyesülése: az egységes Ukrajna eszméjének megvalósulása és csődje // Hromada. – 2009. – № 1 (99). – január–február; № 2 (100). – március–április.
44. Volkpresse. – 1918. – 29 zhovtnya.
45. Stenographische Protokolle uber die Sitzungen des Hauses der Abgeordneten des osterreichischen Reichsrates im Jahre 1917 und 1918. XXII Session. – Wien, 1918. – Bd. 1.

Hai–Nyzhnyk P. P., Doctor of Historical Sciences, Academician of the Ukrainian Academy of Sciences, Senior Researcher, National Research Institute of Ukrainian history (Ukraine, Kyiv), Hai–Nyzhnyk@ukr.net

The idea of Unification and construction of Ukrainian statehood (1918–1919)

Expands to implement the idea of catholicity of Ukrainian lands in the Great Ukraine, Galicia and Volyn, Transcarpathia and Bukovina during the late 1918 – early 1919. The article shows the complex path to political unification of ethnic Ukrainian lands, which were in the composition of the different states into a unified Ukrainian state, analyzed processes, implementation, components of the UPR and the Reunification Act ZUNR and its consequences.

Keywords: UNR ZUNR, Catholic, Ukrainian statehood.

Гай–Нижник П. П., доктор исторических наук, академик Украинской академии наук, старший научный сотрудник, Национальный научно–исследовательский институт украинологии (Украина, Киев), Hai–Nyzhnyk@ukr.net

Идея Соборности и строительство украинской государственности (1918–1919 гг.)

Раскрывается воплощение в жизнь идеи соборности украинских земель в Великой Украине, Галиции и Волыни, Закарпатье и Буковине на протяжении конца 1918 – начала 1919 годов. В статье отображается сложный путь к политическому объединению украинских этнических земель, которые пребывали в составе разных государств в единое Украинское государство, анализируется процесс, осуществление, составляющие Акта Воссоединения УНР и ЗУНР, а также его последствия.

Ключевые слова: УНР, ЗУНР, соборность, украинская государственность.

* * *

УДК 262.14(477)

Кунецька О. О.

кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України, Уманський державний педагогічний університет ім. Павла Тичини (Україна, Умань), tochylove@mail.ru

ВПЛИВ СТОСУНКІВ СІЛЬСЬКОГО ДУХОВЕНСТВА З ВІРЯНАМИ НА СТАН ПРАВОСЛАВНОЇ ПАРАФІЇ У ХІХ СТОЛІТТІ

На основі архівних джерел, на прикладі Уманського повіту, ілюструються особистісні взаємини між православним духовенством та вірянами у ХІХ ст. та з'ясовується вплив взаємин на стан соціально–духовного життя парафії, висвітлюються окремі фрагменти повсякденного життя парафії та з'ясовуються чинники, що впливають на формування авторитету духовенства у парафіяльному оточенні. Застосування методів історизму, об'єктивності, системності, комплексності та плюралізму дозволило провести системний аналіз широкого кола різнобічних джерел, які у своєму взаємозв'язку дали змогу

персоніфікувати окремих православних священиків Уманщини, визначити їх місце та роль у соціально–духовному житті регіону, а також у суспільно–політичному та соціально–економічному житті ХІХ ст. З'ясовано, що головним гарантом поваги та довіри до особи духівника були неодмінні загальнолюдські цінності, зокрема добро та справедливість. Це той чинник, який сприяв підвищенню авторитету священнослужителя та дозволяв довгий час служити на одній парафії, створюючи священницьку династію. У таких парафіях зберігалися родинні традиції, духовно–моральні цінності, культурно–духовні надбання, мир та злагода.

Ключові слова: стосунки, взаємини, православне духовенство, священик, парафія, віряни, Уманський повіт, судова справа.

Упродовж останніх десятиріч помітно зріс інтерес до релігії як до малоосвоєної ділянки духовної культури. Відбувається переосмислення ролі церкви та її служителів у житті суспільства. На противагу ще донедавна пануючим стереотипам про малозначимість православно–церковної традиції, про нехтування впливу на суспільно–політичне життя, нині утверджується думка про її важливість для збереження миру і злагоди в суспільстві, для формування суспільної маралі.

Характеризуючи парафіяльне духовенство як суспільний стан, хотілось би розглянути не лише персону ієрея, а й те середовище у якому жив та виконував свою місію духовний наставник.

Значна кількість архівних матеріалів дозволяє стверджувати, що досвід і традиції кількох поколінь православних священницьких родин ставали основою для формування світогляду та громадської позиції священнослужителів. Багато пересічних ієреїв уславили себе у суспільно–політичному житті ХІХ ст. та здобули певну симпатію, повагу вірян. Але чи були всі священики взірцевими виконавцями своєї місії? Як міжродинні стосунки духовників впливали на діяльність пастора? Якими були взаємини між духівництвом та вірянами, і чи впливали вони на соціально–духовне життя парафії? На ці питання спробуємо окреслити відповіді.

Тож мета даного дослідження полягає у тому, щоб на основі комплексного аналізу доступної опублікованої літератури та архівних матеріалів, охарактеризувати стосунки між православними священниками та вірянами, а також прослідкувати їх вплив на соціально–духовне життя парафії у ХІХ ст.

З історії православного духовенства написано чимало праць, але даній проблемі не надавалася значна перевага. Окремих її аспектів торкалися у своїх працях такі науковці, як Б.О. Опря [5], С.О. Гладкий [1], А.Л. Зінченко [3], Г.В. Степаненко [7], Ю.В. Хитровська [22] та ін. На регіональному рівні – Т.В. Кузнець [4], О.В. Скус [6]. Проблема потребує подальшого дослідження.

Вивчення біографічних даних історичних постатей дозволяє стверджувати, що нерідко поштовхом до здійснення ними того чи того серйозного життєвого кроку ставали родинні впливи, традиції тощо. У ХІХ ст. життя у шлюбі вважалося природною моделлю поведінки, яку схвалювало суспільство. Досліджуючи такий соціальний стан як духовенство, варто зазначити, що саме воно було єдиною суспільною верствою, для якої шлюб був важливим елементом. Сімейні стосунки у духовних родинах завжди перебували під пильним оком парафіян. Священик та матушка мусили докладати максимум зусиль, щоб їхнє сімейне життя стало прикладом для віруючих. Адже важко було

розраховувати на любов та повагу парафіян до себе, коли у власній сім'ї розлад [5, с. 458].

Так як священнослужителі були під пильним наглядом прихожан, то будь-які підозрілі дії викликали миттєву реакцію останніх. Яскравим прикладом того є судова тяганина, яка мала місце в Уманському повіті у 1807 р. коли священнослужитель Велигурський приховав рекрута Гуманюка, який втік зі служби [2, арк. 52]. Інший випадок стався у 1848 р., коли селяни села Косенівки звинуватили священника Федора Атаназевича у викраденні церковних грошей та інших цінних речей. Поведінку священника розглядав повітовий суд. Зрозуміло, що скомпрометувавши себе, ієрей втратив певну повагу до себе [13, арк. 165]. Власна поведінка духовної особи іноді зумовлювала виключення з духовного сану, як сталося, наприклад, із сином дячка Ольшанського [11, арк. 36]. А траплялися і такі випадки, коли священники були втягнуті у житейські інтриги, як, наприклад, священник Ботвинівки Карницький звинувачувався в інтимних стосунках із селянкою Леонтієвою і справа дійшла до судового розслідування [8, арк. 64]. Звичайно такі факти впливали на авторитет пастора і вимагали певної "реабілітації" в очах вірян.

Для того, щоб мати авторитет у вірян, священник зобов'язаний був триматися "золотої" середини. А для цього потрібно було володіти такими якостями, як ласка, доброзичливість, увага, справедливість (однакове ставлення до багатого й бідного, малого і старого), сумлінність та, насамперед, мудрість [23, с. 442–443]. Аби довести свою прихильність до прихожан, пасторам часто доводилося ставати їхніми захисниками від поміщиків. Наприклад, священник села Харківки Іоанн Караванський у 1833 році звернувся до Уманського повітового суду зі скаргою на економа поміщика Котовича за примусову роботу селян у святковий день – день коронування царя [9, арк. 17, 19]. Або ще, священник с. Заячківки звернувся до Уманського повітового суду зі скаргою про те, що поміщиця Гуляницька карає своїх кріпаків за їх перебування в церкві замість виконання встановлених робіт [10, арк. 43]. Звичайно, в останньому випадку мало місце зіткнення інтересів польської поміщиці і православного священника РПЦ, але, без сумніву, таке заступництво підносило авторитет священника в очах вірян.

У більшості випадків сільське духовенство було близьким до народу своєю сумлінною службою, чим заслуговувало повагу прихожан, знаходило захист та підтримку з боку селян. Так, віряни с. Ладижинки у 1863 р. засвідчили належність Олексія Федоровича Сорочинського до священницького стану, який виконував обов'язки дячка в їхній церкві, так як його дід, Леонтій Сорочинський, був священником у Подільській губернії і онук продовжив родинну традицію. Тому у свідоцтві було вказано, що належність дячка до священницького стану дає можливість звільнити його від кріпацької залежності. Це свідоцтво було підписане прихожанами тамтешнього храму (сім підписів) та двома священниками: села (не вдалося причитати – *Авт.*) Стефаном Рижановським та с. Текуча Романом Саббатовським [19, арк. 2]. Траплялися випадки конфліктів між священниками (зокрема, щодо перебування на одному приході), коли віряни не хотіли

визнавати одного священника, а бажали іншого. Парафіяни трималися тієї чи тієї сторони, виходячи залежно від їхнього ставлення до священника, а воно залежало від поведінки самого священника [15, арк. 2].

Панотці, які стояли близько до свого народу, зберігали давні традиції та звичаї [21, с. 480]. Найкращим часом для налагодження взаємин між священниками та селянами були храмові свята, весілля, поминки та ін. Найурочистіше свято у приході було храмове. У цей день у храмі до літургії були залучені священники із сусідніх приходів, дяки та дячки, які проводили найурочистішу службу за весь рік [21, с. 481]. Такі велелюдні дійства давали можливість селянам порівняти свого духовного наставника з іншими, побачити його у спілкуванні з іншими особами духовного стану, оцінити його як гостинного господаря тощо.

На початку XIX ст. стосунки між священниками та прихожанами мали різний характер: малозабезпечене духовенство було ближчим до народу, спостерігалася простота, безпосередність та невимушеність у їхніх взаєминах. Злиденність життя спонукала священника та його сім'ю до спільної праці із селянством, наприклад на землі. Священники, які вирізнялися працелюбністю або ж отримували допомогу від своїх батьків, чи керували великими парафіями ставали заможніми і не потребували додаткової робочої сили (парафіян), а відтак поступово віддалялися від народу. Їхні взаємини були суто формальними. Таких священників прихожани або боялися, тому що вони були наближені до поміщиків, або ж ненавиділи. Ці стосунки і призводили до різноманітних непорозумінь, розв'язати які можна було лише в судовому порядку. Своє невдоволення селяни проявляли у вигляді нападів на церковне, або на особисте священницьке майно. Наприклад, у ніч з 21 на 22 грудня 1859 р. у селі Легедзине асесор Олексій Олексійович Крамаренко (він же Крамарчук) зламав церковні двері з метою крадіжки церковних грошей [17, арк. 43; 16, арк. 21]. У 1862 р. на будинок священника с. Вільшанки Хмільовського було здійснено напад, результатом чого стала крадіжка грошей [18, арк. 16]. Іноді сутички між священником та вірянами закінчувалися фатально. Як наприклад, священник села Верхнячки Радолицький ненавмисно вбив селянина Степана Заправанчука, караючи його за негідну поведінку [14, арк. 1; 12, арк. 76].

Але суперечки між селянами та священником не завжди вирішувалися на користь останнього. Ось, наприклад, священник с. Псярówki Андрій Каковський 22 вересня 1867 р. подав прохання мировому посереднику 2-ї дільниці про розгляд справи, в якій звинувачував селян названого села в заподіянні йому збитків. Причиною було те, що через невчасне повернення селянами Ігнатом Соколом, Фомою Горбатюком, Карпом Брижином та Омеляном Серицою (Сирицою) священнику найманих волів було завдано збитків на суму 205 руб. За вироком суду священнику не вдалося повернути власні кошти [20, арк. 34, 64–65].

Отже, можна стверджувати, що основним оплотом православного духовенства XIX ст. була власна родина з властивою їй сталістю традицій виховання та віри. Головним гарантом поваги та довіри для духівника були неодмінні загальнолюдські цінності з

найпростішими проявами добра, справедливості, порядності, сумлінності тощо. А найголовнішою чеснотою, якою мав володіти пастир, були мудрість. Мудрий священник, розумно і грамотно використовуючи власний досвід та отриманий від батьків, завжди знаходив рішення різним життєвим проблемам. І цим він забезпечував гарні стосунки з парафіянами, а також спокій і мир у парафії та й у соціально-духовному житті в цілому.

Але траплялось й таке, коли злиденність, жадібність чи невігластво окремого пастора брали вверх над мудрістю і здоровим глуздом. Такі випадки негативно відображувалися на соціально-духовному житті парафії та зводили нанівець взаємини між духовенством та паствою. Авторитет пастора слабшав, а у справу втручалася станова судова інстанція. Матеріали фонду Уманського повітового суду переконливо свідчать, що упродовж XIX ст. розглядалося чимало судових справ щодо вирішення питань взаємин між священником та парафіянами. Судові процеси часом затягувались на роки. Така ситуація могла сприяти духовному зубожінню парафії, призвести до кризи духовного життя. Тому у досліджений час на священника лягала велика відповідальність: з метою утримання ладу і спокою в парафії дотримуватись духовних та житейських заповідей у стосунках з вірянами.

Список використаних джерел

1. Гладкий С.О. Культурницька діяльність парафіяльного духовенства православних епархій України на початку XX ст. / С.О. Гладкий / Запорізьк. держ. ун-т. – Запоріжжя, 1997. – 49 с.
2. Державний архів Черкаської області (далі – ДАЧО). – Ф. 833. – Оп. 1. – Спр. 12. – 52 арк.
3. Зінченко А.Л. Церковне землеволоніння в політиці царизму на Правобережній Україні наприкінці XVIII – першій половині XIX ст. / А.Л. Зінченко. – К., 1994. – 178 с.
4. Кузнець Т.В. Православне духовенство Уманщини XIX – початку XX століття: моногр. / Тетяна Володимирівна Кузнець. – К.: ВПЦ “Київ. ун-т”, 2006. – 607 с.
5. Опря Б.О. Дружини православних священників та їх роль у сім’ї в кінці XIX – на початку XX ст. (на матеріалах Правобережної України) / Б.О. Опря // Проблеми історії України XIX–XX ст.: зб. наук. пр. – 2009. – Вип. 16. – С. 458–464.
6. Скус О.В. Релігійна палітра Уманщини 1793–1917 років: моногр. / О.В. Скус. – Умань: Видавець “Сочинський”, 2009. – 266 с.
7. Степаненко Г.В. Освітня діяльність православного духовенства в Україні (XIX – початок XX ст.): автореф. дис. ... канд. іст. наук / Г.В. Степаненко. – К., 2002. – 23 с.
8. ДАЧО. – Ф. 833. – Оп. 1. – Спр. 97. – 102 арк.
9. Там само. – Спр. 110. – 24 арк.
10. Там само. – Спр. 111. – 43 арк.
11. Там само. – Спр. 143. – 36 арк.
12. Там само. – Спр. 229. – 76 арк.
13. Там само. – Спр. 487. – 208 арк.
14. Там само. – Спр. 490. – 94 арк.
15. Там само. – Спр. 600. – 122 арк.
16. Там само. – Спр. 725. – 31 арк.
17. Там само. – Спр. 727. – 87 арк.
18. Там само. – Спр. 770. – 120 арк.
19. Там само. – Спр. 778. – 14 арк.
20. Там само. – Спр. 960. – 83 арк.
21. Украинская деревня второй четверти нынешнего столетия (по воспоминаниям детства) // Киевская старина. – 1882. – Т. 3 (сент.). – С. 457–486.
22. Хитровська Ю.В. Громадсько-політична позиція духовенства Правобережної України наприкінці XVIII – середини XIX ст. (в контексті церковної політики самодержавства): дис. ... канд. іст. наук: спец. 09.00.11 “Релігієзнавство” / Ю.В. Хитровська. – К., 2001. – 215 с.
23. Еремич Ів. Зам’ятка касательно обхожденія сельскаго

священника съ прихожанами // Руководство для сельских пастырей. – К., 1860. – Т. 3. – С. 441–446.

References

1. Gladkiy S.O. Kulturnitska diyalnist parafiyalnogo duhovenstva pravoslavniy Eparhiy Ukrainu na pochatku XX st. / S.O. Gladkiy / Zaporizk. derzh. un-t. – Zaporizhzhya, 1997. – 49 s.
2. Derzhavniy arhsv Cherkaskoyi oblasti (dali – DACHO). – F. 833. – Op. 1. – Spr. 12. – 52 ark.
3. Zinchenko A.L. Tserkovne zemlevolodinnya v polititsi tsarizmu na Pravoberezhniy Ukraini naprikintsi XVIII – pershiy polovini XIX st. / A.L. Zinchenko. – K., 1994. – 178 s.
4. Kuznets T.V. Pravoslavne duhovenstvo Umanshchiny XIX – pochatku XX stolittya: monogr. / Tetyana Volodimirivna Kuznets. – K.: VPTs “Kiyiv. un-t”, 2006. – 607 s.
5. Oprya B.O. Druzhini pravoslavniy svyaschenikov ta yih rol u sim’yi v kintsi XIX – na pochatku XX st. (na materialah Pravoberezhniy Ukraini) / B.O. Oprya // Problemi istoriyi Ukrayini XIX–XX st.: zb. nauk. pr. – 2009. – Vip. 16. – S. 458–464.
6. Skus O.V. Religiyna palitra Umanshchiny 1793–1917 rokov: monogr. / O.V. Skus. – Uman: Vidavets “Sochinskiy”, 2009. – 266 s.
7. Stepanenko G.V. Osvitnya diyalnist pravoslavnogo duhovenstva v Ukrayini (XIX – pochatok XX st.): avtopef. dis. ... kand. ist. nauk / G.V. Stepanenko. – K., 2002. – 23 s.
8. DACHO. – F. 833. – Op. 1. – Spr. 97. – 102 ark.
9. Tam samo. – Spr. 110. – 24 ark.
10. Tam samo. – Spr. 111. – 43 ark.
11. Tam samo. – Spr. 143. – 36 ark.
12. Tam samo. – Spr. 229. – 76 ark.
13. Tam samo. – Spr. 487. – 208 ark.
14. Tam samo. – Spr. 490. – 94 ark.
15. Tam samo. – Spr. 600. – 122 ark.
16. Tam samo. – Spr. 725. – 31 ark.
17. Tam samo. – Spr. 727. – 87 ark.
18. Tam samo. – Spr. 770. – 120 ark.
19. Tam samo. – Spr. 778. – 14 ark.
20. Tam samo. – Spr. 960. – 83 ark.
21. Ukrainskaya derevnya vtoroy chetverti nyineshnego stoletiya (po vospominaniyam detstva) // Kievskaya starina. – 1882. – T. 3 (sent.). – S. 457–486.
22. Hitrovskaya Yu.V. Gromadsko-politichna pozitsiya duhovenstva Pravoberezhniy Ukrayini naprikintsi XVIII – seredini XIX st. (v konteksti tserkovnoyi politiki samoderzhavstva): dis. ... kand. ist. nauk: spets. 09.00.11 “Religieznavstvo” / Yu.V. Hitrovskaya. – K., 2001. – 215 s.
23. Eremich’ Iv. Zametka kasatelno obhozhdeniya selskogo svyaschennika s’ prihozhnami // Rukovodstvo dlya selskiy pastyrey. – K., 1860. – T. 3. – S. 441–446.

Kunetska O. O., Ph.D. (History), assistant professor of History of Ukraine Chair, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University (Ukraine, Uman), tochylove@mail.ru

Impact of relations between rural clergy and religious people on the orthodox parishes in the XIXth century

Based on the archival sources and the example of Uman County, personal relations between the Orthodox clergy and religious people in the nineteenth century are shown. Impact of these relations on social and spiritual life of the parish is stated. Some aspects of the parish everyday life are highlighted and factors that influence the formation of the clergy’s authority in the parish are elucidated. Application of such methods as historical method, objective method, consistency, complexity and pluralism enable to carry out a systematic analysis of a wide range of diverse sources which all together allowed to personalize some Uman Orthodox priests, to determine their role in the social and spiritual life of the region, and in political, social and economic life of the nineteenth century. It is stated that goodness and justice were the main guarantors of respect and trust to the person of a confessor. It was the factor that helped to increase the authority of clergymen and allow them to serve in the same parish for a long time, creating a priestly dynasty. In these parishes family traditions, spiritual and moral values, cultural and spiritual heritage, peace and harmony were kept.

Keywords: relationships, relations, the Orthodox clergy, priest, parish, religious people, Uman County, court case.

Кунецкая О. А., кандидат исторических наук, доцент кафедры истории Украины, Уманский государственный педагогический университет им. Павла Тычины (Украина, Умань), tochylove@mail.ru

Влияние отношений сельского духовенства с верующими на состояние православного прихода в XIX веке

На основе архивных источников, на примере Уманского уезда, иллюстрируются личностные взаимоотношения между православным

духовенством и верующими в XIX в. и выясняется влияние взаимоотношений на состоянии социально-духовной приходской жизни, освещаются отдельные фрагменты повседневной жизни прихода и выясняются факторы, которые влияют на формирование авторитета духовенства в приходском окружении. Применение методов историзма, объективности, системности, комплексности и плюрализма, позволило провести системный анализ широкого круга разносторонних источников, которые в своей взаимосвязи дали возможность персонафицировать отдельных православных священников Уманщины, определить их место и роль в социально-духовной жизни региона, а также в общественно-политической и социально-экономической жизни XIX в. Выяснено, что главным гарантом уважения и доверия к персоне священника были незыблемые общечеловеческие ценности, в частности добро и справедливость. Это тот фактор, который способствовал повышению авторитета священнослужителя и позволял долгое время служить на одном приходе, создавая священническую династию. В таких приходах хранились семейные традиции, духовно-моральные ценности, культурно-духовные приобретения, мир и согласие.

Ключевые слова: отношения, взаимоотношения, православное духовенство, священник, приход, веряне, Уманский уезд, судебное дело.

* * *

УДК 94(477.83/.86=411.16): 329:27]“18/19”

Васьків Н. А.

кандидат історичних наук, доцент кафедри нової та новітньої історії зарубіжних країн, Львівський національний університет ім. Івана Франка (Україна, Львів), nazik_man@yahoo.com

УКРАЇНСЬКО–ЄВРЕЙСЬКІ ВІДНОСИНИ У ПОЛІТИЦІ ХРИСТІАНСЬКИХ СУСПІЛЬНИКІВ НАПРИКІНЦІ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТ. (ЗА МАТЕРІАЛАМИ ЧАСОПІСУ “РУСЛАН”)

У програмах та діяльності українських політичних партій Галичини кінця ХІХ – початку ХХ ст. вагомим значення набуло єврейське питання. Поряд з лівоадикальними національно-демократичним крилом політичних сил, єврейська проблематика перебувала у центрі уваги християнсько-суспільної течії. На сторінках газети “Руслан” галицькі консерватори намагалися з’ясувати сутність єврейського питання та визначити його вплив на формування українсько-єврейських відносин у цілому.

Ключові слова: українсько-єврейські відносини, єврейське питання, християнські суспільники, євреї, Галичина.

На зламі ХІХ – ХХ ст. вагомим значення у суспільно-політичному житті Галичини набуло єврейське питання. Це було зумовлено низкою факторів соціально-економічного та правно-політичного характеру. За наслідками конституційних перетворень у Австрійській монархії 1867 р., єврейське населення отримало громадянські права нарівні з іншими народами держави. Відтак, це вплинуло на зростання економічної та політичної активності галицького єврейства. За таких обставин, були усунуті перешкоди для інтеграції євреїв у політичне життя як Галичини так і Австро-Угорщини, загалом.

Емансипація євреїв позначилася на розстановці політичних сил, що визначали модель поведінки у міжнародних відносинах Галичини. Так, єврейське населення перебувало під впливом польських політичних сил, унаслідок чого, значна його частина, асимілювалася. У той же час, з поширенням соціалістичного та національного рухів, у єврейській громаді відбулися докорінні зміни, що вплинули на структуру галицького політикуму. За їхньої ініціативи відбувся розрив тривалої польсько-єврейської політичної співпраці, що по-суті, обіцяних результатів їудеям так і не принесла. Як наслідок, їхні представники взяли курс на зближення з українськими політичними партіями, які декларували готовність до переважання українсько-єврейських відносин. Серед них, ідеї міжнародної політичної співпраці знайшли підтримку у програмах та діяльності Руско-

Української радикальної партії (далі – РУРП), Української соціал-демократичної партії Галичини і Буковини (далі – УСДП) та Української національно-демократичної партії (далі – УНДП) [9; 10].

Незважаючи на важливість українсько-єврейської політичної співпраці, в умовах протистояння з польськими силами, ідеї міжнародного порозуміння не знайшли підтримки у галицьких москвофілів та консерваторів. Якщо москвофіли у ставленні до єврейського населення орієнтувалися на царську Росію і йшли у фарватері антисемітських проявів у європейських країнах, то християнські суспільники, попри відсутність антагоністичних закликів, намагалися дистанціюватися від політичної співпраці з євреями через відсутність відповідних програмних напрацювань. Попри те, вони значну увагу приділили як українсько-єврейським взаєминам так і єврейському питанню загалом. Це знайшло свій вияв у діяльності Католицького русько-народного союзу, заснованого 14 жовтня 1896 р. з ініціативи Олександра Барвінського і за активної підтримки митрополита Сильвестра Сембратовича [51, с. 289]. Поштовхом до його утворення стали розбіжності в поглядах між О. Барвінським та Ю. Романчуком щодо політики “нової ери” [78, с. 136].

На довірочних зборах КРНС О. Барвінський наголосив на необхідності докласти зусиль для утворення національної, політичної й економічної організації, а також дбати про національно-просвітні та економічні інтереси українського народу [54, арк. 1]. У прийнятому статуті християнські суспільники ставили за мету “[...] дбати про релігійно-моральні, народні, політичні і економічні справи руского народу в Галичині іменом же про справи руских селян і міщан, на основах католицьких” [81, арк. 1].

У програмах і діяльності КРНС вагоме місце займала національна ідея. З цього приводу часопис “Руслан” зазначав: “При всіх переполах в розвою наша ідея національна не вмре, не загине, а скорше чи пізніше дійде до повної побіди. Всяке нехтування національної ідеї завсїгди викликувало у нас протести, повстала серед рускої суспільності більша або менша громада людей, що наново підносила понеханий і подоптаний прапор національний” [58, с. 1].

Напередодні виборів до австрійського парламенту 1897 р. християнські суспільники виступили з наступною заявою: “Католицький русько-народний Союз, стоячи на основах науки Хрестової і на ґрунті національним руским, має на цілі стреміти в мирній дорозі і поступенно до повного і справедливого поладження оправданих домагань народу руского і до витворення розумних та ширих відносин межи обома народами в краю” [49, с. 1].

Утім, діяльність об’єднання виявилась не тривалою. У 1901 р., після складення з себе повноважень голови КРНС Іваном Чапельським, Союз припинив своє існування [2, с. 3]. У квітні 1901 р. християнські суспільники заснували нову організацію – “Руська громада” [81, арк. 1]. Вона прагнула “[...] дбати о всесторонній розвій руского народу в Галичині і скріпленеє сил у всяких напрямках, а то на народних основах і на релігійно-моральних началах” та “[...] стояти на сторожі політичних, горожанських та